

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 28

ZATERDAG 9 JULI 1932

Foto v. d. Poll

DE AMSTERDAMSCH E POORT TE HAARLEM BESCHENEN DOOR LICHTWERPERS

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT	INHOUD
DE AMSTERDAMSCH E POORT TE HAARLEM BESCHEN DOOR LICHTWERPERS (ILL.)	BLZ. 325
DE BOK AAN HET TOUWTJE. (EEN ENKHUIZER VERTELLING) DOOR ALIE VAN WIJHE-SMEDING	BLZ. 326
PORTUGAL, HET SENTIMENTEELE (GEÏLL.) DOOR MR. W. J. VAN BALEN	BLZ. 328—331
GRAPPIGE VERHALEN (ROOVERS) DOOR WILLEM STUMPF	BLZ. 330—331
APHORISMEN, DOOR M. W. B.	BLZ. 331
LANGS OUDEN RIJN EN HOLLANDSCHEN IJSEL (GEÏLL.) (SLOT) DOOR RO VAN OVEN	BLZ. 331—334
NACHTWANDELING, DOOR J. B. TH. SPAAN	BLZ. 332—334
WARE LANDHUIZEN (GEÏLL.) (SLOT) DOOR IR. P. J. FOKKER B. N. A.	BLZ. 334—336
HOEFIJZERS, DOOR J. V. D. H.	BLZ. 336

*Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.*

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

DE BOK AAN HET TOUWTJE

EEN ENKHUIZER VERTELLING

DOOR ALIE VAN WIJHE-SMEDING

HET troebele grachtwater ligt roerloos tusschen de verhavende oude wallen en door de knokige boomen vaart geen windgeruisch. Ook valt de vale vogel, daar op het spitse dak van de oude boerderij, geen enkel klankje uit de keel.

Het is bang-stil langs de wegen.

Achter de dorre tuinhaag rookt de kol rustig haar pijpje en het lijkt wel of ze met aandachtige oogen luistert naar het eigen gepeins.

Op een gespleten stoepe-tree, voor een dof-groene koepel, ligt vergeten speelgoed: een houten poppelijns met verwonde voeten, gekneusde tinnen soldaatjes, een gedeukt weegschaaltje, en in de asch-gele grasrand aan het smalle voetpad ligt, naast een omgekeerde zwarte boot, een doode eend.

Nu is het ineens of de leege en aard-grauwe paden je naar een niet te vermoeden en nog verre verschrikking zullen voeren. Je peinst er lang over, waarom het nu plots zoo is en wat het wel wezen kan, en je raadt er vergeefs naar.

De oude huizekens kijken star-oplettend over de doode grachtjes uit, en je blikken doorpeilen de eenzaamheid. Hier en daar achter een donkere glasruit schimt de rimpelige kop van een bes en vaag zie je een paar slaap-starre oogen en een tandelooze mond-in-een-geeuw.

Uit het schuiten-huis ginds knierde pas nog een rochelend gesteun: het leek het weenende zuchten van een mensch . . . het kon ook wel het roestig piepen van scharnieren zijn. Nu is het er stil en als je er op de teenen voorbijgegaan bent, kijk je over de schouder nog eens huiverig om!

Dan ook, en even als de verschrikking die je verwacht, want als een triumfante en potsen-makende duivel in een dolle hansworsten-dans, zie je onder de grauwe welving van de kleine waterpoort, de lorig-verplukhaarde vogelenschrik in een veldje van dof-gele plantjes, hij houdt de armlooze mouwen wijd uitgestrekt, wiegt zich de vleeschlooze heupen in een uitbundige jolijt en kromt en schopt de rafelige broekspijpen naar allerlei richting, de breede rand van de gedeukte hoed hangt hem slap op de schouders, zeker gaat er toch wel een kleine geluidloze wind over de grauwe akkers . . . de voddige nar danst daar achter die kleine waterpoort zóó uitbundig, zóó soepel-luchtig! En als je in de bleeke stilte aandachtig naar hem te kijken staat, vrees je vagelijk dat hij zoo dadelijk uit rauwe keel, een hoog-getoon-zet liedje krij-schend aanheffen zal!

Het is bang-stil langs de wegen.

Over de kroos-slootjes glijden, vaag in de verte, de spitse

zeiltjes van de kleine veldschuiten. Het riet langs de waterkant heeft ook het vredig geruisch van anders niet, en de breede wieken van de blauwe meelmolen wentelen onhoorbaar.

Er is noch in de verte, noch dichtbij, de klank van een stem.

Je loopt traag-aan en verloren in het starre, wijd-ommesmartelijke zwijgen. Verre tijden gaan aan je hunkerend denken voorbij, oud verlangen herleeft, en in een hoog be-tuin-haagd laantje ontstel je heftig-dwaas, bij de onver-wachte aanblik op een mensch!

Een oud manneke is het, een oud manneke, wat aapachtig gekromd bij zijn moeizaam hurken op het pad, wat aap-achtig ook in de manier, waarop hij het puntige wied-mes in de klauwachtige grijpvingers knelt. Hij buigt zich schokkerig over de bemoste keien, je ziet dat zijn knieën heftig beven en dat zijn wangen diepe kuilen hebben. Met knersend geschraap haalt hij de groene voegen uit het grauwe straatje vóór het oude tuinhuis, en de zware kastanje die er breed over de hooge schutting leunt, welft een groen afdak ver over het manneke heen.

Het wiedende ventje heeft de vaal-zwarte zijden pet diep over het voorhoofd getrokken, en de rand van zijn ooren en de top van zijn neus zijn paars van de voorjaarsche kou. Schichtig kijkt hij op bij het zeldzame gerucht van mijn schreden en ik herken het zeer bekende gezicht van de Rooie Sultan of-te-wel Japie-sachies-ân! Het ventje knikt en hij glimlacht, schikt zich ook dadelijk gretig tot een praatje.

„Dood stroom”, verwondert hij zich en kijkt eens ver-kennend om zich heen. „Dood stroom . . .”, even is er wat klagelijks in zijn zucht, dan ontgaat hem de stilte weer, en hij zet zich . . . zachies-ân al-makkelijker op de weg. „Ja . . . ja, krap vijf minuten geleden, toen had hij de Hofnar hier nog gehad. Je weet wel . . . Dirrek Beumeloos, een zeun van Griet Pot-asch en Zeger Maatjesharing, affijn, nou die kwam daar zachies-ân langs hem schoffelen, hee, deftig op zijn dikke kuierstok, op zijn glimmende zwarte trippies. Ja, ja, nou, en dat was een praatje over het weer en een praatje over het werk, enne . . . en dat was toen meteen weer 's zoo het een en ander opdiepen uit die vroegere gebeurelijkheden, hee, en . . . en over bijzondere en rare . . . rare dingsigheden. Tja-já, zoo had hij hem voor de . . . voor de . . . nou, laten wij het zuinig taxeeren, hee, maar dan toch zeker wel voor de tweehonderdste maal verteld van die haan, die een kennis van hem, een . . . een goeie vriend of . . . of een zwager, toen er 's op een ochtend-vroeg of op een avond-laot op de leuning van de Jeudjes-brug te Hoorn gevonden had. Ja, ja, op een vroege morgen, w-zeker, en die hij toen meegenomen had in een aardappelzak, hee, en die toen zoo zwaar werd, zóó zwáar dat hij hem gos-onmogelijk verder torsen kon! Ja-ja, dat de man eindelijk het beest met zak-en-al zoo maar midden op de weg achtergelaten had, en . . . en als een finale hardlooper weggedrost was! Zie je, toen zoo onder het praten van de Hofnar door, had hij zijn eigen zitten te bezinnen op dat andere vertelsel, dat over Hein Paardetand. En . . . en laat Dirk Beumeloos nou nèt goed-en-wel zijn hieltjes gelicht hebben, of daar kwam het hem zachies-ân met zeil en treil in zijn gedachten varen, ja, ja . . .”

De Rooie Sultan pluurt eens verdekkelijk naar de onbe-luikte groene vensterkens van het oude tuinhuis en een wijl luistert hij aandachtig. Maar er is daar geen gerucht van een sluipende tred, en ook achter het naakte glasruit geen scha-duw van een waakzaam-loerend hoofd . . . Als Zachies-ân dat dan rustigjes vastgesteld heeft, begint hij kalm zijn ver-telsel.

„Ja, ja, waarachtig gebeurd, op een schrale winter, een dood-arme magere winter . . . met diezelfde Hein Paardetand voorgevallen! Stond hij daar ginter op die brug achter de Westerpoort, een dag gezworven en gebedeld, werk was er niet, zie je, en de honger was zwaar in dat arme land, begrijp je, enne . . . ook was Hein Paardetand liever bedelaar dan dief! Maareh . . . toch als alle braven, het geluk een verrel van zijn elleboog: hiér kwam hij te vroeg, zie je, en ginter weer te laat . . . daar te onpas of net midden onder een ruzietje van de baas en de vrouw, verder-op in een huis . . . de ooievaar-op-de-drempel of een meid die net precies een pot met melk omtrapte, semierum-semarum, altijd zóó het een of ander, en altijd in de serijbel, zie je! En toen, op een van die hooge bruggen achter de Westerpoort, daar stond hij in een uiterste van wanhoop, en hij dacht er aan om er maar

een eind aan te maken, ja-ja, hij stond in dubio om zijn eigen te verdoen. Meteen, daar stak de Booze hem een reuk van lekker gebraden vleesch in zijn neus, de Booze tjá-á, of . . . of dat het casueel-toevallig van die boerderij in de contrijje kwam? Het kan wezen, hee? W-zeker, het kan wezen! En . . . w-ja, w-já, zoo'n oue boerderij stond er toenter-tijd, een solied boerenhuis met zoo'n hemelsche-hooge inrijpoort en een man met een hoofd in zijn handen, op de steen boven de deur. Affijn, wou hij maar zeggen, hee, het kon daar ook vandaan gekomen wezen, daar wou hij het tenminste dan nou maar voor houden . . . Enne . . . en Hein Paardetand snuift en snuffelt die reuk en . . . en hij vloekt in zijn baardje. En hij snoof en hij snuffelde nog er 's die reuk en hij vloekte al erger in zijn baardje! Ja, ja, geeuwongerig, koud, nat, ongedaan, dat hij verwenschte zijn ongeluk en zijn verachtering, zijn armoe, de . . . de lange slemierum van een winter, het ijs, de sneeuw, zijn . . . zijn leven en zijn zielemt, semierem-semarem alles, tot mogelijk wel Ant Zoutdroppie, zijn wijf, aan toe . . . want zomers, begrijp je wel, als dat een beetje in de verdienste kwam, Ant rojáal aan het uitgeven, net als de meeste vrouwlui daar een handje van hebben, tjá-já! Nou, maar op hetzelfde oogenblik dat hij daar zoo brutaal te vloeken staat, Hein, komt de nijd als een felle vlam door zijn lichaam, de woede ook opsternatelijk als een schel weerlicht door zijn hersens en hij knarsetandt, knarsetandt . . . „Daar . . . zou ik mijn ziel voor geven . . .” Niks meer, zie je, en niks minder, maar het spreekwoord zeit: een goeie verstaander hêt an een half woord genoeg . . . en dus, daar had je de poppen aan het dansen! Ofschoon Hein, hij haalde er God's naam niet bij, zie je, en geen zweerderij, dat mogelijk tot zijn geluk, maar een goeie verstaander . . . is het niet zoo? Tnou! Want ineens zoo'n beetje geruisch achter hem, en zoo over die bolle brug . . . ja-já, toen-ter-tijd waren het bruggen als poorten in de Streek . . . enne . . . en over dat ronde bruggetje komt me daar of hij daar besteld is, zoo'n klein mollig bokkie aanzetten, een beesie van die-d'r-lei grootte, een verrel of twee, en die stapt me daar rechtstreeks op Hein toe en blijft daar bij het brugge-ijzer pal naast hem staan, geen touw of niks aan hem vast. Tnou, hee, thuis schraalhans, en de ratten dood voor de kast . . . dat Hein bekijkt dat goeie werk er 's en hij onderhoudt zijn eigen niet al te lang. „Bokkevleesch is ook vleesch”, zegt hij bij hemzelf, en dat van die gevolgen . . . een visscherman hêt nog al gauw een brokkie touw in zijn broekszak, Hein ook, zoo'n paar vadempies kordel en daar bond hij het diertje an vast, gelijk ook krauwde hij hem nog zoo effen op zijn kop. „Sik, sikkie . . . en gaan je mee met de baas, hee? Gaan je mee met de baas?” Maar het bokkie geen geluid op zijn tong, hij kijkt Hein alleen maar aan, heel lang en heel stijf en net precies of hij zeggen wil: „Weet nou wel, wat je doene . . .”, en het beest zijn adem was kokend heet . . .

De Rooie Sultan oogt even op naar een nieuwsgierig aantrippelende vogel, en geeft meteen werktuigelijk met zijn scherpe puntige wiedzmes een schrap of wat over de mosombolsterde keien, vergeet dan weer het werk en vertelt door.

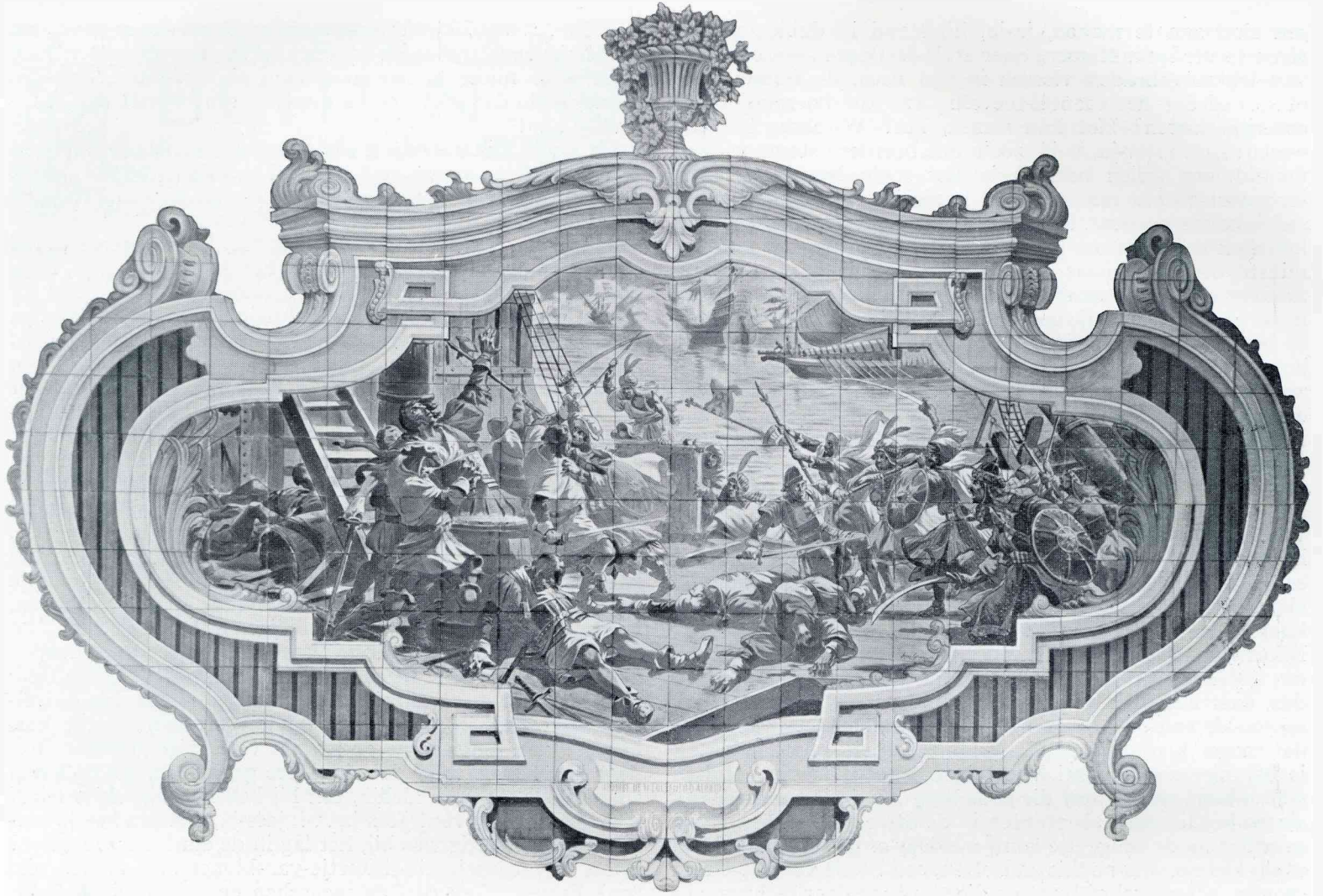
„Paardetand dan toen, toch nog heelemaal geen erg in wat besonderlijks, neemt het touw op en . . . het bokkie gaat gewillig mee. Nou, dat was al ver in de schemer, hee, en glad op de weg en kil en guur, zoodat er waren maar een schamel klussie menschen op de been, toen Hein met de bok in de Stad kwam. Toch ging hij dan nog stadig achterommetjes, tjá-á . . . een mensch met een kwaad geweten, hee, en dan hield hij ook een bedruktheid over hem vanwege de zondigheid die hij bedrijvende was. Meteen vaart het ook al geduriger door zijn prakkezaties, dat de bok toch zwaarder was, dan hij er uitzag. En van lieverlee, tjá-já, dat werd al erger, dat zware al erger, en dat was op-slot of hij inplaats van een bokkie, een nijdige hond aan het touwtje had of een opsternate ket, een paardje! En toen hij dan eindelijk tot achter de Bruggetjes geaveseerd was, Hein, tnou . . . zweeten als een aan-drager, zweeten dat het een merakel was! Jees-ja . . . jees-ja, en dat niet alleen van het hitsen en het trekken en het toberig voortploeteren, maar ook vanwege de menschen. Want zoo'n enkele, die hij dan toch nog tegen zijn lijf liep, hee, die bleef al gauw er 's staan te kijken ook, en dan was het maar steeds: „Je sikkie het de vorstigheid in zijn kop, baas!”, offe . . . „Je sorretje hêt geen sjenie in zijn avondboterham, man!” Nou, enne . . . Hein op al zûk gewag enkel een verknepen vloek in zijn strot, en maar-al en stadigies-an werken om . . . om vooruit te laveeren met de . . . de wonderbarelijke

bok. En . . . en ook zweeterig voor het Opperwezen en . . . en zweeterig voor zijn eigen consciëntie en daar doorheen toch maar weer nijdig hitsen en sjourren en trekken: „Toe dan sikkie, hallo dan sik! Toe dan maar, zeun! Vòrrrt dan, bandedelige aap!”

De Rooie Sultan frutselt zich stuntelig een blauw-papieren zakje uit het te nauwe vest en stopt zich de mond vol tabak. Een wijl bekauwt hij met gretige wellust de enorme pruim en praat dan eerst na een poosje zachies-an door.

„Tja-a . . . nou, zoo hij dan zei, hee, het duisterde al-lief en mensch-mensch-mensch, daar in het Apenspul, ja, ja, Hein kon er zijn vingers voor ophouden naderhand, daar had hij ineens dan zoo'n rots-vaste overtuiging, dat het petieterige vleeschelijke bokkie zachies-an achter hem te grunniken liep! Ja, já . . . zeker, te grunniken, enne . . . en nou kan een bokkie zoo'n singelier lachgeluid maken, hee? En Hein hêt het daar ook nog op gooien willen . . . en gelijk-op al dries-tiger van de nijd, trekt en trekt hij, loopt hij zijn eigen-zelfers achter zijn adem en uit de naad, vanwege de heete jacht om maar gauw en goed-en-wel met dat . . . dat beesie thuis te komen. Het vel in zijn handen knapte van het sjourren en hij beet zijn tanden haast te bersten van zijn intersieke kregelte. Op-lieve-lest, dat was niet of hij een bokkie achter hem aan had, maar of hij er compleet honderden aan zijn touwtje voort te trekken had. En dat was toch maar vasthouden, jongens, tóch maar vasthouden en hijgen en knorren en . . . en sjourren dat zijn broeksband hem haast van zijn heupen knapte! Tja-já, toch bleef hij maar stadigies-an doorhitsen: „Hallo beest . . . hallo sik! Alle donders, vòrrrt dan duivel-sche bok, trek je pooten dan na je, verdommeneerde karhengst!” En meteen zoo onder zijn vloekerige gefoeter, hee, daar hoort Hein weer dat singeliere gegrunkik. En dá's dan zoo duidelijk, zoo duidelijk, dat hij kon het zijn eigen haast niet langer ontgeven! Jees-ja . . . jees-já, wel een beetje verbeten zenuwachtig was hij, het lag in de aard der zaak, hee? Want dat consciëntie-tikkertje-van-binnen . . . is het niet zoo? Enne . . . en dan de menschen en . . . de lieve Heer, tjá-á! Maar dat nam niet weg, door zijn agitatie heen, hij toch maar balsjaren . . . balsjaren en vloeken: nijdig van de honger, en kwaad van de kou . . . en dan loof, nat, ongedaan, tjá, dat hij bij-hoog-en-bij-laag en bij-zwart-en-bij-wit tieren, tieren . . . dat het de spuigaten uitliep! Enne dat was op slot: „Bliksemsche knorrebijter! Duivelsche sjachelebeen! Skürreft-brok, vòrrrt zeg ik je, vòrrrt, alle donders vòrrrt . . .” Ja maar, hoe harder Hein aan het razen sloeg, hoe zwaarder de bok werd! Waarachtig waarheid, hoor, waarachtig waarheid! En . . . en Paardetand hem toch maar vasthouden . . . geen erg, of dat hij geen erg hebben wou?, in elk geval Hein heelegans in de sterke klauw van zijn nijdige begeerte, grijp je! Want hoe of wat, maar hij kon het gos-onmogelijk over zijn hart verkrijgen, het touwtje te laten slippen, compleet of het kordeltje aan zijn handen vastgegroeid zat, tjá-á! Affijn, om dan kort te gaan, heel, héel eindelijk kon hij dan toch met behouden lading thuis. En maar-al in zoo'n eendere nijd, had hij dan de bok in het schuurtje gemarteld, stiekem voor de bureu, en de wervel secuur weer op het deurtje, bang als hij was, dat het balsturige beest hem toch nog ontsnappen zou, oók nog een steen er voor, een zware steen. En toen op de tast af, want een halfie voor een drop-peltje peterolie was er in de heele woning niet, en met de laatste kaars moesten ze het vanzelfers ook nog benepen-zuinig aanleggen . . . Dusseh . . . Hein op de tast af naar binnen en dat was daar dan dadelijk in een schielijk overleg met de vrouw. „Ja-ja, maar hóe kom je er aan? Van wie heb jij het gekregen?” Ant gesproken, zie je, tjá! Maar Hein korzelig: „Hoor 's, vraag me nou niks, dat hê-'k liever! Ik zal het beesie slachten in de bedstee, de kaars op de beddeplank en de deuren stijf dicht, enne . . . en dan zing jij voor het lawaai, — een Psallempie! Laat er 's kijken, bijvoorbeeld Psallem honderd: Juich aarde, juich al-om de Heer . . . een fiksche hooge Psallem, zie je, en dan zet je daar merakels je strot bij uit, datte de bureu geen arregewasie krijgen as . . . as die duivel-katersche bok soms-te-met er 's aan het gillen mocht slaan, enne . . . en dan zalle wij-lui-je van avond vleesch eten, wijf, vleesch, datte we schuimbekken . . .” Nou, honger is een scherp zwaard, hee, en Ant Zoutdroppie vroeg maar niet verder! Ze kreeg dadelijk het bollen-mes, hee?

(Slot volgt)

TEGELTABLEAU VAN JORGE COLAÇO, VOORSTELLEND EEN EPISODE UIT DE VEROVERING VAN INDIË

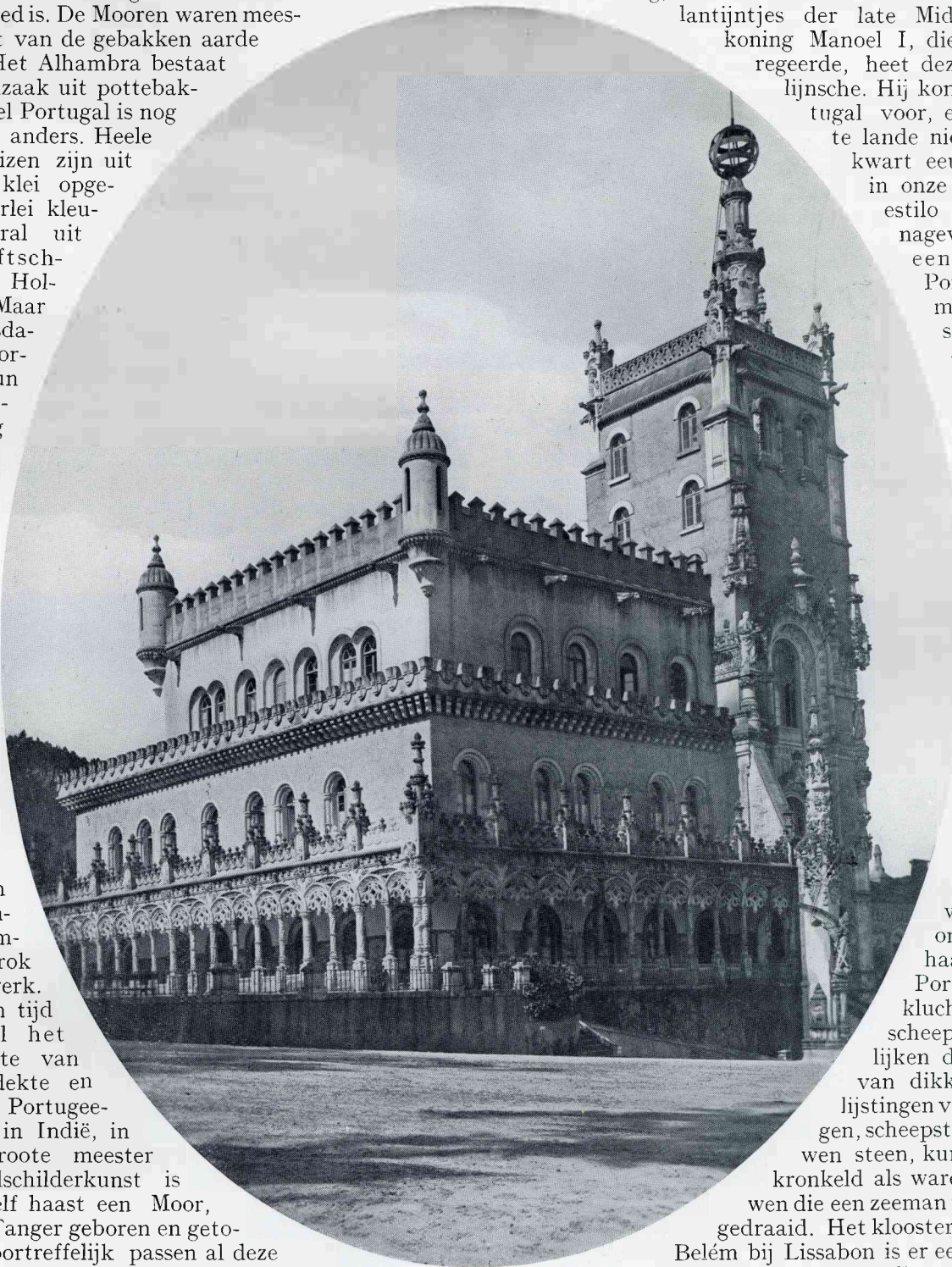
PORTUGAL, HET SENTIMENTEELE

DOOR MR. W. J. VAN BALEN

PORTUGAL, het Einde van Europa. Waarlijk, hier houdt ons eigen werelddeel op, en hier begint iets nieuws. Maar wat is het, die nieuwe wereld? Is het soms Amerika? Zou het oude maar kleine moederlandje soms in het kielzog zijn geraakt van de groote dochternatie in Brazilië? Neen, geenszins. Integendeel proeft men juist in Brazilië nog steeds de Portugeesche traditie uit alles wat men aan menselijk werk ziet; maar in Portugal bepaalt de invloed, die van deze Lusitaansche Nieuwe Wereld uitgaat, zich tot een paar koffiehuisjes op z'n Braziliaansch, en tot een naieve muurschildering, hier en daar in een bakkerij of zoo, die met onbeholpen romantiek de schoonheid van Rio de Janeiro tracht te benaderen. Dat is alles wat Portugal uit Amerika bezit. ☒ Maar in een normaal Europeesch land voelen we ons toch evenmin. We proeven voortdurend iets exotisch, onverschillig of we door de straten van Lissabon slenteren dan wel ons open autotje laten snorren door de heuvels en olijftuinen van het platteland. Afrika schijnt het te winnen. Inderdaad, het Zwarte Werelddeel heeft op Portugal veel vat gehad. Reeds doet het klimaat er sterk denken aan Algiers of Marokko. Geen wonder, dat de Carthagers zich hier op hun gemak gevoelden, in de Phoenicisch-Lusitaansche stad Olisipo, waar later Lisboa uit is gegroeid. De palmen doen het hier overal prachtig, niet alleen schuchter op beschutte plekken in de plantsoenen, zooals aan zoo menige Riviera, maar openlijk en zegevierend, heele lanen en pleinen soms vol. Ook daar waar geen Riviera-effect of decoratieve bekoring beoogd werden, ontplooiën deze tropen-kinderen hun wijde armen. Men ziet de Afrikaansche palmpluimen zich als waaiers of sierlijke veerenbossen uiteenspreiden tot in de meest bescheiden boerendorpjes, waar vast en zeker niemand ooit aan bevordering van vreemdelingenverkeer heeft gedaan of gedacht. ☒ Want ziehier wederom een aantrekkelijk aspect van dit wonderlijke landje: men is er als vreemdeling altijd alleen. Geen horden, geen conducted parties, geen huwelijksreizende paartjes met camera en Baedeker. Geen mensch reist er. Op z'n hoogst komen er wat Engelschen aan de

Portugeesche zonnekust van Estoril of in het oerwoud van Bussaco, ik denk hoofdzakelijk omdat Wellington daar gestreden heeft. Want Portugal is overigens volstrekt geen land voor Engelsche seizoenverblijvers of toeristen. Men moet immers, om Portugal te kunnen waardeeren, eerst gevoel hebben voor de ziel en het hart van een volk. En wanneer haast geen enkele Europeesche natie deze ziel van den Portugees begrijpt, — zullen de dorre en formeele Britten dit dan wèl kunnen? Neen, Portugal wordt niet bereisd. Men tracht wel, de aandacht van de buitenwereld op zich te vestigen, maar dit geschiedt alles zoozeer op naieve en onhandige wijze, vol goede bedoelingen doch zonder practische bruikbaarheid, dat het resultaat gelijk nul is. ☒ Gelukkig maar voor ons, verwende toeristen, die liever iets origineels bezoeken dan al dat platgetrapte uit zoo vele andere streken. We gaan naar Portugal en ontdekken Afrika, het oude vaderland der Mooren. We denken een Europeesche hoofdstad te bezoeken, en zitten ineens in Goa, in Calicut, bij den Samorim die door Oostersche praal omgeven is. ☒ Nederland is door de Spanjaarden overheerscht geweest, en Nederland bezit uitgestrekte koloniën in vreemde werelddeelen. Maar waar ziet men daar in ons land de sporen van? In het uiterlijke leven zoo goed als niet. Men herkent enkel in den Haag eenige Indischluis op straat, en men merkt er hier en daar een rijsttafeleethuisje op. De rest bevindt zich binnenshuis, zoowel wat de koloniën als wat den Spaanschen tijd betreft. ☒ Maar in Portugal ziet ge dit alles buiten. Ook Portugal is overheerscht geweest, — door de Mooren, eenige eeuwen lang. Ook Portugal heeft koloniën gehad, en het heeft er nóg een aantal, hoewel natuurlijk lang niet meer de crème van drie werelddeelen, zooals in den tijd van koning Manoel den Fortuinlijke. ☒ De Moorsche periode herkent ge o.a. aan de molentjes en de waterwerken, ook al zijn deze al lang niet meer door de Mooren aangelegd, maar door de Portugeezen nadat ze hen verdreven hadden. Want zóó voortreffelijk was het Moorsche beheer in die tijden, en zóó hoog stonden deze Afrikanen destijds boven de nog barbaarsche Europeanen, dat Portugal nog eeuwen

lang doorging met naar de Moorsche voorbeelden te bouwen en aan te leggen wat er vereischt werd voor de welvaart en het persoonlijke comfort. Uit deze Moorsche traditie zijn de kasteelen en burchten afkomstig, die de bergtoppen voortzetten als natuurlijke bekroningen, als waren ze uit de „levende rots” opgegroeid. Haast geen stadje of er hoort zoo'n Moorsch fort met torens en tinnen bij, ook al dateert het bouwwerk van veel later. Traditie is in Portugal iets onverwoestbaars. Een uitvloeisel van deze Moorsche traditie zijn ook de tegeltjes, waar het overgrootste meerendeel der huizen mee bekleed is. De Mooren waren meesters in de kunst van de gebakken aarde en de glazuur. Het Alhambra bestaat immers in hoofdzaak uit pottbakkerswerk. En heel Portugal is nog steeds niet veel anders. Heele kerken en paleizen zijn uit deze gebrande klei opgetrokken, in allerlei kleuren, maar vooral uit blauw. Uit Delftschblauw, zou de Hollander zeggen. Maar dit blauw is dusdanig nationaal Portugeesch dat hun woord voor „tegel” eenvoudig „blauwtje” wil zeggen, n.l. azulejo. Men ziet de tegel als bouw materiaal, heele straten van bonte huizen, heele plaveisels van sierlijk inlegwerk. Maar ook staat de Noord-Europeaan met verbazing voor om van grijke tafereelen, die geheel uit blauwe tegeltjes zijn vervaardigd, in een passende omlijsting van barok pottbakkerswerk. Episodes uit den tijd toen Portugal het grootste gedeelte van de wereld ontdekte en veroverde. De Portugeezen in Afrika, in Indië, in Brazilië. De groote meester van deze tegelschilderkunst is Jorge Colaço, zelf haast een Moor, want hij is te Tanger geboren en getogen. Hoe voortreffelijk passen al deze Moorsche reminiscenties bij het Portugeesche landschap, bij de olijfrijke valleien, waar de magere riviertjes grijze bruggeboogjes en kluchtige waterscheptoestellen dragen. Ezel-tjes trippelen langs witte wegen die met bloeiende agave-trossen gezoomd zijn. In de dorpen ten plattelande waant men zich ieder oogenblik in een Marokkaansch woestijnstadje. Maar niet alles is Moorsch wat er in Portugal aan het verleden herinnert. Deze periode van Afrikaansche oriëntering eindigde toen de Portugeesche schepen, steeds maar verder kruipende langs de kust, eindelijk den zeeweg om de Kaap hadden gevonden, dat wil zeggen het regelrechte contact met de Indische wereld. Men had gezocht naar Priester Johannes, den fabuleuzen kerkelijken beheerscher van het Oosten. Wat men vond was het levende Indië, met specerijen en schatten van allerlei soort. Een lawine van rijkdom stortte zich over het kleine landje uit. Het geld vloeide bij stroomen. Het liep over. De vrome

HET KONINKLIJK PALEIS
BIJ BUSSACO

koningen, en vooral hun nog vromere gemalinnen, lieten kerken bouwen als kathedralen, en kloosters als paleizen, ook al woonde er in die buurt niemand anders dan een paar onnoozele boertjes die bij wijze van hoofddeksel een kous op den kop droegen. Zoowel op kerkelijk als op wereldsch gebied was de behoefte aan pracht en praal onverzadelijk. De Gothiek schoot in vormen en in virtuositeit te kort om de zucht naar pronk te bevredigen. Een nieuwe bouwstijl ontsproot als nationale voortzetting — of desnoods als ontarring,

zoo men wil — van de wulpsche tiere-lantijntjes der late Middeleeuwen. Naar koning Manoel I, die omstreeks 1500 regeerde, heet deze stijl de Manoe-lijsche. Hij komt slechts in Portugal voor, en heeft ook daar te lande niet langer dan een kwart eeuw gebloeid. Nog in onze tijden wordt deze estilo manolino echter nagevolgd zoo vaak er een karakteristiek Portugeesch gebouw moet worden gesticht. Op het eerste gezicht meent men tóch de Gothiek terug te vinden. Maar een nadere beschouwing doet in plaats van kruisbloemen en hogels en krabben slechts een verbijsterende menigte van onbekende motieven zien. De praal van Azië is er over uitgestort pronkerig en druk. Als nationaal Lusitaansch element vinden we, behalve het onophoudelijk herhaalde wapen van Portugal, een hoogst kluchtig streven om de scheepvaart te verheerlijken door het toepassen van dikke kabels als omlijstingen van vensters en bogen, sloopstrossen van gehouwen steen, kunstig in elkaar gekronkeld als waren dit echte touwen die een zeeman tot een knoop had gedraaid. Het klooster der Jeronymos te Belém bij Lissabon is er een zeer fraai voorbeeld van; daar, in dit eerwaardige gebouw dat koning Manoel uit dankbaarheid wegens de ontdekking van Indië had laten optrekken, liggen naast elkaar Vasco da Gama,

de ontdekker, en Luiz de Camões, zijn eposdichter, be-graven. Een nieuwer gebouw in dienzelfden stijl is het voormalige koninklijke paleis in het oerwoud van Bussaco, thans als luxehotel in gebruik. De adem van Marokko, de fantasie van Indië, — en daarmee gepaard het godsdienstige fanatisme dat het heele koninkrijk, de steden zowel als het armste platteland, overdekte met een stortvloed van kerken, kloosters, bedevaartplaatsen, kapelletjes . . . Geen dorp in Portugal of er hoort een bedehuis in deftige barokvormen bij, en meestal tevens een rustiek kloostertje dat er van buiten uitziet als een dependance van een zomerpaleis, en van binnen vol is van de meest verrukkelijke beeldhouwwerken in steen of in hout. Bij dit romantische en spiritueele karakter van de bouwwerken past het bekoorlijke landschap dus voortref-

felijk, maar ook sluit zich hierbij de naieve en sentimenteele geest van de bevolking volkomen harmonisch aan. De Portugees is vriendelijk en hulpvaardig. Hij lacht graag, maar pinkt ook met veel smaak af en toe een traantje weg. Hij tokkelt op de zachte Portugeesche gitaar, een ui-vormig instrument met twaalf snaren; en hij zingt er treurige liedjes bij, fados genaamd, die hoofdzakelijk de genoegens van het hart, van heimwee en van zachtmoedige verlangens oprakelen. De studenten dragen er lange zwarte pijpen en loopen blootshoofd. De meisjes dragen een hartje van verguld filigraan. Evenals de lelie het symbool is van Bourbon, zoo is dit onsymmetrische hart van edel metaal het nationale kenmerk van Portugal, het sentimenteele landje waar Europa eindigt en een betere wereld begint.

Grappige verhalen

DOOR WILLEM STUMPF ROOVERS

't **L**OOPT tegen aalbessentijd! Zoodra er een kleurtje op komt gaan de netten over de struiken. Palen in den grond, ste-

vige touwen kruiselings gespannen en dan de bessentuin volkomen afgedekt met oud vischwant. Doe ik dit niet, dan heb ik het nakijken en eten de roovers alles schoon op. Voor spreuwen, musschen en lijsters zijn de mazen van het netwerk te klein, alleen Klein Jan en het goudhaantje kunnen

een bezoek brengen, maardat kleine goedje richt niet veel schade aan. Ik had nauwkeurig inspectie gehouden, alle gaatjes netjes gedicht, den zandgrond flink aangeharkt tegen de afhangelende randen van het net, zoodat er geen gelegenheid voor de dievenbende was om er doorheen te slippen. Toen ik 'n paar dagen, nadat de netten gespannen waren, ging kijken of ik er al 'n maaltje bessen kon afhalen, zag ik al gauw dat er bezoeken gebracht waren en dat er roovers geweest waren

die hun slag al hadden geslagen! Nog eens alles goed nagekeken, maar ik kon geen gaatje meer ontdekken. Aan de sporen in het mulle zand zag ik dat de zwartrokken het terrein hadden verkend, behalve de teenen van de pootjes laten de staartpennen en de vleugelpennen soms een duidelijk spoor in het zand achter. Ik was benieuwd te weten te komen hoe de vrienden het wel aanlegden zich door de mazen heen te wer-

ken en betrok 's morgens vroeg mijn observatiepost. 't Duurde niet lang of er kwam al bezoek. Eerst Klein Jan met zijn heele familie! Vier jonge peutertjes, zoo groot als een lid van mijn duim, roest-bruin. Ik heb het kleine goedje zien uitvliegen, toevallig had ik het nest met de typische zij-opening in de doornhaag ontdekt. Klein Jan klom netjes en parmantig de mazen in en wipte er door. 'n Fijn, schrill geluidje en de peuters volgden. Jan met zijn kroost eet per dag niet veel meer dan 'n theeschotelje vol en dat gun ik hem graag omdat hij een van de trouwe overblijvers is die ons de donkere wintermaanden opvroolijken; ik heb hem en zijn spruiten dus rustig laten zitten genieten van mijn smakelijke bessen. Bezoeker nummer twee was 'n merel. 'n Goede bekende, ik zou hem met zijn vreemden schuinen staart uit honderd andere herkennen. Aan de rustige beweging zag ik dat dit niet zijn eerste bezoek was! Hij ging bedaard op een van de palen zitten, liep als 'n volleerd koorddanser het gespannen touw af, ging het bovennet op . . . en verdween . . . even later zag ik hem in een struik zich te goed doen. Ik kwam uit mijn schuilplaats,

sloeg een vleugel van het net op om den roover gelegenheid te geven zich te bergen en zocht het plekje waar ik hem had zien verdwijnen. Er zat bovenin een klein gaatje, niet veel grooter dan 'n paar mazen! Ik had dit niet gezien, de merel wel! Ik heb het gaatje keurig weer gedicht, om daarna mijn

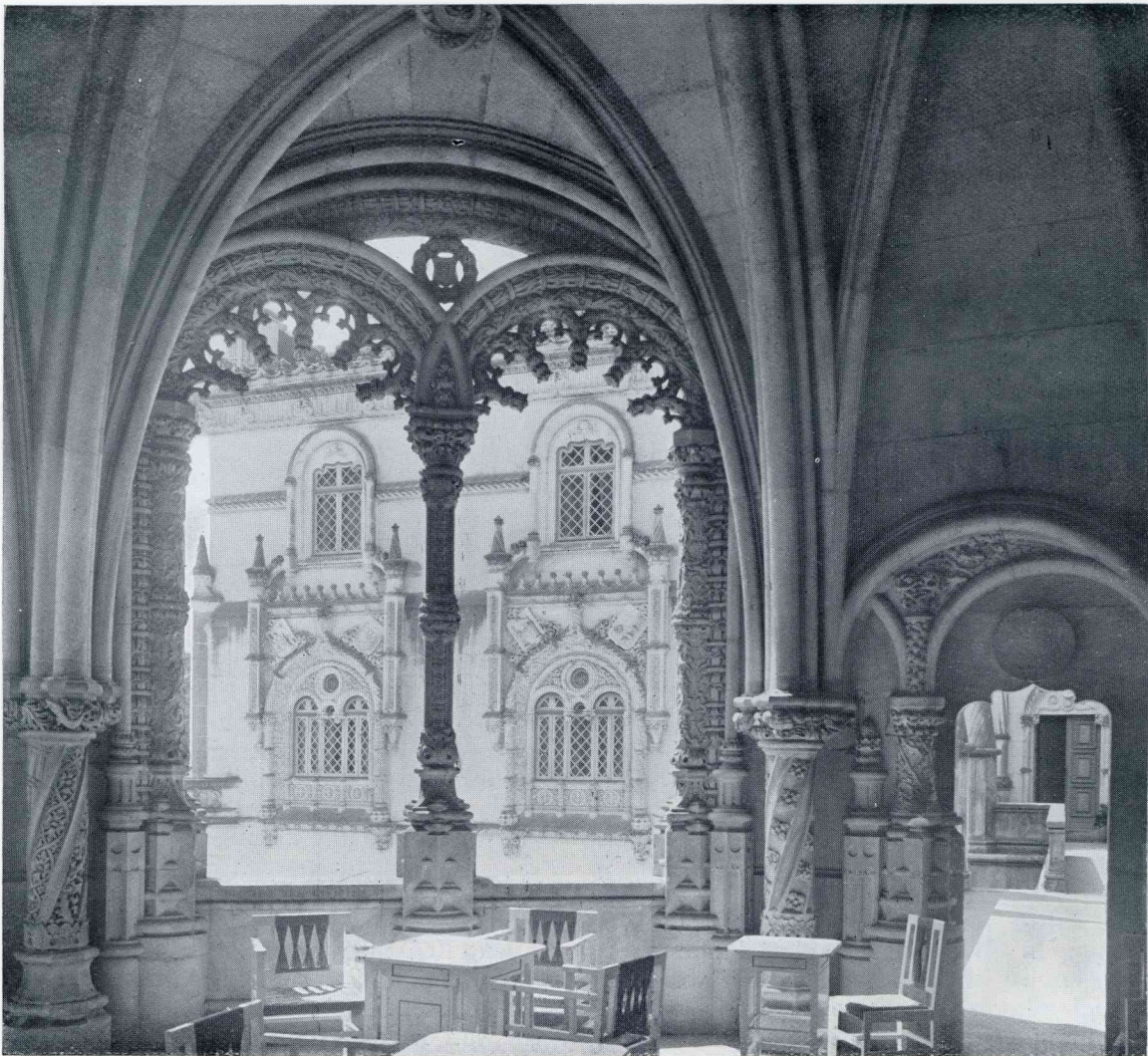
observatiepost weer te betrekken. Bezoek Nr. 3 was 'n heele lijsterfamilie. Vader, moeder en drie jongen. Dat kon dus goed worden. Vijf opeters! Vrinden die dol zijn op alles wat rood en rond is, van lijsterbes en hulstbes af tot aalbeste toe! Zoodra de goudbek mij achter de campenula's zag zitten, waarschuwde hij door zijn bekend signaal „Gevaar! gevaar!” en wipte de familie in den nabijgen lindeboom. Na mijn 'n tijdje lang aandachtig begluurd te hebben kwam de zwartrok

weer omlaag. Het terrein was hem bekend, hij scharrelde eerst wat tusschen de bloembedden en liep toen het smalle paadje af naar de neerhangende netten. Het rechte eind, zoowat 20 meter lang, werd zorgvuldig langs den grond nagelopen of er niet ergens 'n gaatje te ontdekken viel en of het netwerk wel overal precies op het mulle zand hing. Soms gaf hij met zijn snavel 'n nijldigen ruk aan het gespan-

Foto v. Balen

IN PORTUGAL GEDIJEN DE PALMEN
ALS IN AFRIKA

IN HET VOORM. KONINKLIJKE PALEIS IN MANOELIJSCHEN STIJL BIJ BUSSACO

PORTUGAL, HET SENTIMENTEELE.
EEN STUDENT UIT COIMBRA ZINGT
EEN FADO

kruijen. Toen hij met zijn werk klaar was kreeg moeder de vrouw een signaal dat de toegang vrij was. Zij kwam met de drie jongen achter zich uit den lindeboom gezeild, liep het paadje langs het bloemenbed af en kwam kijken of het werkje was gelukt, waarop de listige heer gemaal doodbedaard onder het net bij het weggegraven holletje doordook. Hij was er! Eerst nam hij zelf voor zijn moeite 'n mondje vol mooie rijpe bessen, toen trok hij met zijn snavel een flinke tros los en zocht langs het net het gaatje weer op waar het vrouwtje geduldig zat te wachten. Het trosje ging van snavel tot snavel, toen kregen de jongen 'n lekker frisch hapje en ging de zwarte gawwdief door het holletje onder het net weer op roof uit! Plots stond ik op. Bij mijn onverwachte verschijning vloog het vrouwtje met de dikronde spruiten in den lindeboom en zat de roover gevangen! Bij mijn opstaan was hij opgevlogen tegen het bovennet, in de wirwar van struiken en netten was hij zijn uitgang kwijt geraakt. Met volle kracht vloog hij tegen het gespannen netwerk aan. Toen hij geen uitweg kon vinden en 'n paar keer onder angstig geschreeuw heen en weer was gevlogen gaf hij het op, werkte zich door de struiken omlaag, kroop toen, schuld bewust! achter 'n struikje en bleef met schuin gebogen hals zitten wachten wat hem verder zou gebeuren. ☞ Voor zijn straf heb ik hem 'n uurtje achter de tralies laten brommen en . . . hem toen maar weer de vrijheid gegeven, als belooning voor zijn betoond verstand. Het is wel 'n roover, maar bij roovers met zulk verstand valt het kwalijk te rechten. Ook al eet ik er allicht 'n maaltje bessen minder om!

Aphorismen. Het gezonde verstand zal niet een bontgekleurde vlinder grijpen, welke slechts uiterlijke bekoring schenkt. De wijsheid schouwt dieper.

De grootste levenskunst is in alles eenvoudig te blijven. M. W. B.

nen touwwerk. Op één plaats hing het net hoogstens een vinger dik boven het aangeharkte zand, maar deze opening was voor hem te nauw om er doorheen te slippen. De slimme sinjeur moet dit zoo goed gezien hebben als ik! Hij begon met zijn pootjes het losse zand voorzichtig weg te graven bij de smalle opening aan den onderkant van het net en had al heel gauw het zand over 'n hand breedte netjes weggewerkt, groot genoeg om er gemakkelijk onder door te

HET PORTUGEE-
SCHE HARTJE

LANGS OUDEN RIJN EN HOLLANDSCHEN IJSEL

DOOR RO VAN OVEN
(Slot)

MAAR Paarden-Burgh is dan ook het eenige, wat uit de jaren vóór 1870 gespaard bleef, toen een brand, die de inwoners van heel Zuid-Holland naar het stadje deed optrekken, geen steen op den anderen liet. De kerk, die kort na het minder vriendschappelijk bezoek der Franschen in 1672 werd opgebouwd, bestaat dan ook niet meer. De Franschen hebben sinds dat jaar niet bepaald een goede reputatie in Bodegraven gehad. Trouwens, ze hebben er geen aangename herinnering achtergelaten. Want we vinden vermeld: „Maar deerlijker ramp trof dit dorp in het jaar 1672, toen de Franschen, ten getale van omtrent 12000 man, van hun voornemen, om over het ijs dieper in Holland door te dringen, door het schielijk opkomende dooiweder moesten afzien, als wanneer zij, nadat de inwoners aan alle de gruwelen, die men van de teugellooze woede en buitensporigheden eener aan haar zelve overgelaten krijgsbende verwachten kan, hadden ten doel gestaan, dit dorp ten eenemale uitplunderden en in brand staken, zoodat genoegzaam alle huizen, evenals de kerk, in asch en puinhoopen verkeerden”. ☞ In 1748 was deze inval nog zoo levend in de herinnering der inwoners, dat men, bevreesd voor een herhaling van de komst der Franschen, die reeds verschillende grenssteden hadden bemachtigd, den windwijzer van den kerktoren, „welke een haan verbeeldde, veranderde in een leeuw met een bundel pijlen in den bek, omdat de eerste te Fransch scheen!” Welke verwachtingen de inwoners van Bodegraven van dezen totem hadden, vermeldt de historie niet. ☞ Ook die van Zwammerdam hebben van den inval der Franschen ontzettend te lijden gehad: de oude kroniekschrijvers vermeien zich in de beschrijving der gruwelen, door de vreemde invallers bedreven, welke ten slotte tot resultaat hadden, dat ook hier de bevolking werd uitgemoord en het stadje zelve tot den grond toe verbrand. Nadien hebben echter geen andere rampen Zwammerdam getroffen en hoewel de negentiende eeuw een werkzaam aandeel heeft gehad aan de „verfraaiing” van het stadje, zijn hier en daar oudere gevels gespaard gebleven, zooals onze afbeelding in het vorig nr. laat zien, al is deze voorpui dan ook niet een staaltje van zeer voortreffelijke bouwkunst. Maar zijn voornaamste cachet ontleent ook Zwammerdam aan den Ouden Rijn, een stil, breed water, dat uit zichzelf schoonheid, een zeer stille, echt-Hollandsche schoonheid aan het landschap brengt. ☞ Zuid-Holland is rijk aan dergelijke rivieren: de Rotte en de Vlist,

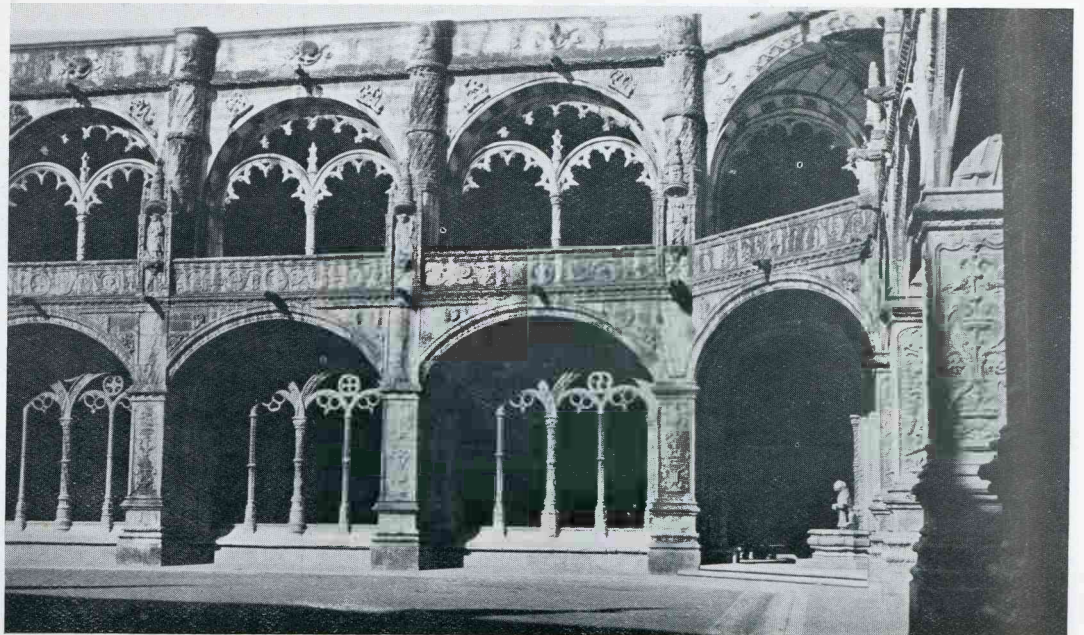

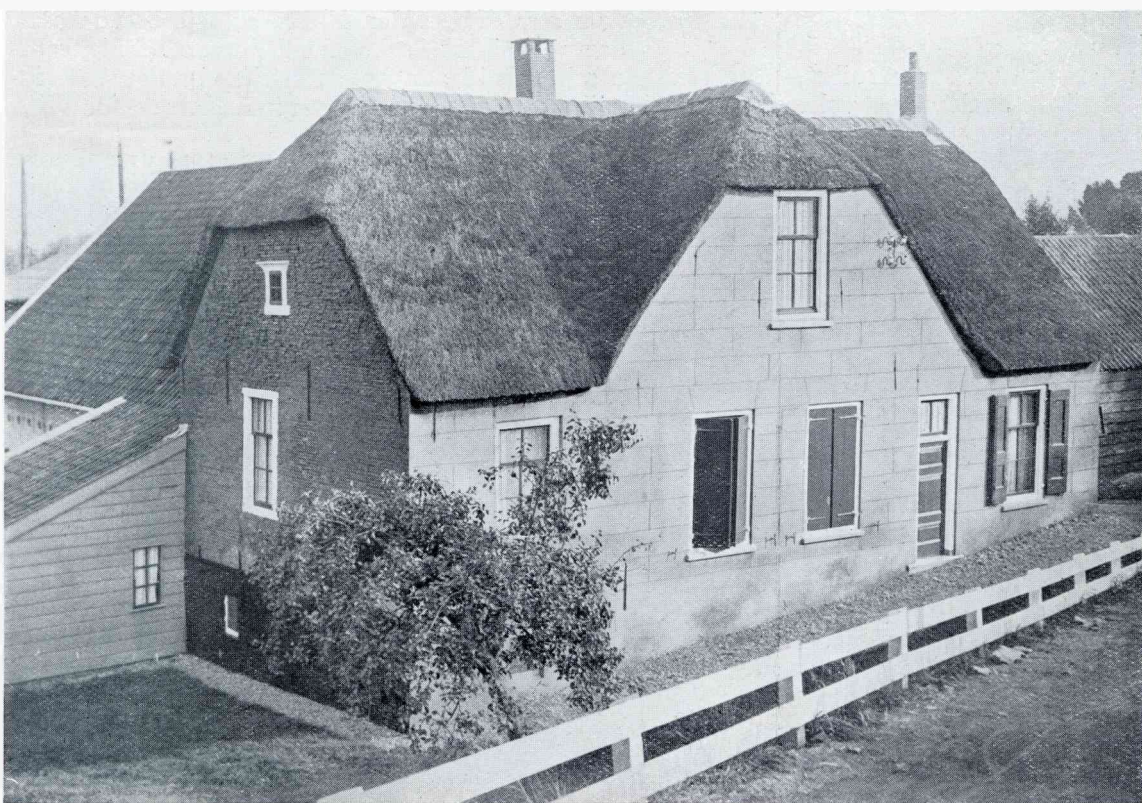
Foto v. Balen
DE MANOELIJSCHHE HOF IN HET KLOOSTER DER JERONYMOS TE BELÉM
BIJ LISSABON

de Alblas en de Giessen, de Linge en de Hollandsche IJsel. ☞ De laatste vormt de Noordelijke grens van den Krimpenwaard. Aan den benedenloop van deze oude riviergrootheid ligt Ouderkerk met zijn fraaie kruiskerk. ☞ De Hollandsche IJsel is een der oudste rivieren van ons land: tegenwoordig dient hij de drukke binnenvaart op Rotterdam, van Amsterdam uit. Deze verkeersweg gaat langs Nieuwe Meer, Ringvaart, Haarlemmermeer, Brasemermeer, Oude Rijn, Gouwe, Holl. IJsel, Nieuwe Maas. Zwaargeladen zijn de groen- en roodgeschilderde motorschuiten (het jagertje heeft langzamerhand afgedaan en de jaagpalen staan doelloos en ongebruikt), in weerwil van den motor nog van eenzelfde rust en statigheid, als toen de trekschuit een alle-daagsch verschijnsel was. Van eenzelfde rust als de straten en straatjes van Ouderkerk vertoon, waar het, telefoon, elektrisch licht, fietsen en auto's ten spijt, nog mogelijk is de witgeschuurde klompen, zelfs vóór het „stoepetje" op den weg te laten wachten, tot de eigenaar of eigenares den terugweg naar eigen woning weer aanvaardt. Een molen, een hooiberg, een rieten dak hier en overal, het zijn de onmisbare attributen voor Hollands welvaren, schoongepoetst en blinkend in ononderbroken gemoedsrust. Een gemoedsrust, welke nooit verstoord wordt, zelfs niet door de meest onheilstichtende burgerpraatjes, die menigmaal gedijen, daar waar de tijd langzamer gaat dan in den maalstroom van het grootstadsleven. Hoog boven dit al steekt de beroemde kruiskerk haar spits. De kerk werd al heel vroeg gebouwd: zelfs wordt, naar aanleiding van de cijfers c. m. i. x., welke in den buitenmuur van de consistoriekamer zich bevinden, beweerd, dat ze reeds in 909 gebouwd zou zijn. Het gebouw is prachtig bewaard gebleven, ook latere geslachten hebben meegewerkt aan de handhaving van een deftig en rijk in-

DE IJSEL BIJ OUDERKERK AAN DEN IJSEL

terieur. Het doophek, het snijwerk aan de bank naast dit doophek, waarboven zich een bord met de tien geboden bevindt, getuigen tenminste van 17e-eeuwsche vrome toewijding. Ook de koperen kaarsenkronen, welke bewaard zijn gebleven, al wordt de kerk thans elektrisch verlicht, herinneren aan de goedgeefsheid der kerkgangers. Vermeldenswaard is nog het monument op den grafkelder der familie van Nassau la Lecq opgericht, met een Latijnsch opschrift, waarvan de vertaling luidt: Willem Maurits, Graaf van Nassau, Heer van Ouderkerk en Woudenberg, Generaal in Nederlandschen dienst, Gouverneur van de provincie Vlaanderen, Bevelhebber van de kasteelen aan de Schelde en van de stad en het kasteel van Sluis, Bevelhebber over de ruitery, Lid van de Ridderschap, heeft bij zijn leven dit gedenkteken voor zich en de zijnen doen oprichten, dat hij echter, den 8sten Juni 1753 overleden, onvoltooid naliet. Hendrik,

BOERDERIJ TE OUDERKERK AAN DEN IJSEL

Graaf van Nassau en Grantham, Burggraaf van Boston, Staatsraad van Groot-Brittannië, zijn treurende broeder, heeft het doen voltooien. ☞ Een tegenhanger van dit grafscript, dat niet hoeft onder te doen voor 20ste eeuwse reclame in zijn opvijzeling van eigen roem, is wel het opschrift op de torenklok, van 1601 dateerend:

Maria is mijn name
Mijn gheluit is voor God bequame
Den levenden roep ic/
De doden overlui ic.

Wilhelmus de Wou/me fecit/anno Domini
MCCCCCI.

Zoo is de klok, zoo is de kerk, zoo is Ouderkerk aan den IJsel, met elkaar verbonden door de eeuwen heen.

Nachtwandeling

DOOR J. B. TH. SPAAN

DE avond valt over Maastricht; nu wordt het dus tijd voor de nachtwandeling, want de sporadische warme dag, die het voorjaar ons schonk, was zóó warm, dat hij alleen maar

OUDERKERK AAN DEN IJSEL. BANK MET GEBODENBORD IN DE NED. HERVORMDE KERK

school. De warmte binnen is hun te machtig geworden; zij staren de blijkbare vreemdelingen langdurig en onthutst na. ☼ 't Is nu volkomen donker. Achter ons rijen zich de lichten van de stad tot guirlandes aaneen, voor ons glimt de weg, aan den einder, omboord met enkele lichtpuntjes. Het blijken de voorposten te zijn van Smeermaes, de grensplaats. We bereiden ons voor op een douaneattaque, doch die blijft uit. De Hollandsche douaniers zijn niet te zien en als we even later de Belgische posten passeeren, blijken ook deze zich in hun hol te hebben teruggetrokken. Op den hoek bij het verlichte café groeppen de jonge Smeermazenaars bijeen, het is de eenige lichte plek in het dorp en na vijftig passen staan we weer in de levenloos lijkende straat ☼ Het duister is plotseling geweken: de maan straalt zoo mooi zij maar kan. Merkwaardig, dat de maan zooveel licht kan verspreiden, denkt de stedeling, verwend als hij is door zijn kunstlicht. Want de heele omgeving baadt in een helderen schijn, die alles in prachtige gloed zet. Dan den breeden

tot luie zonnebaden lokte, of tot een rustig zitje op het gezellige Vrijthof, met zijn plechtigen achtergrond van kathedralen, en het gemoedelijk vertier van duiven-scharen, die de fotografen omzwermen en hun tot decoratie dienen. ☼ We klauteren de Brusselsche straat op, verlaten de stad en gaan naar de grens. Een roeterig-zwart stoomtrammetje met miniatuur-wagentjes sjokt voorbij, verdwijnt in de nevelige verte. Het belgklingel wordt geleidelijk zachter, wekt een romantisch-melancholische stemming in het lentelijke landschap. Voor de schaarsche oude huisjes langs den weg zijn de bewoners bijeenge-

weg maar verlaten en dit zijpad ingeslagen, waarheen het voert doet er niet toe. ☼ Dwars door de korenvelden, langs witgekrunde vruchtboomen, die een sprookjesachtig schouwspel opleveren, met hun witten dos tegen den donkeren achtergrond van een oude behuizing. In de verte suizelt nog dof gerucht van opklinkende menschenstemmen, de schrille kreet van een auto-claxon schettert door de rust, doch naarmate we verder gaan, wordt de stilte dieper. Als een zwarte, doode massa, duikt een boerenstee op, een hond gromt. Voorbij. Een onbewaakte overweg midden in het bouwland; in de verte schuiven twee vurige oogen nader, doch het duurt lang eer het treintje ons bereikt heeft. ☼ Plotseling een groep huizen, een paar fietsers; een dorp of stad nadert. De maan beschijnt een kerk, log en zwaar als een reuzen-schuur, veel te groot voor zoo'n klein plaatsje denkt de oppervlakkige toeschouwer. Geen levende ziel te bekennen; niet bij het station, niet bij de groote magazijnen, noch in de lange straat, die merkwaardig veel gemeen heeft met alle straten in grensplaatsen. We zijn nu kennelijk op vreemden bodem. Een kerkklok galmt het middernachtelijk uur. ☼ Dan weer de eenzaamheid, met het eendere en toch altijd boeiende tafereel van akkers, boomgaardweiden en een enkele verweerde stee. De weg kronkelt door gehuchten. Terzijde hebben steenbakkerijtjes hun productie opgetast; grillige vormen hebben de stapels, het lijken enorme hunebedden. Bij een scherpe bocht van den weg ontdekken we eensklaps in een sluimerend kermiskamp te zijn. Paarden heffen loom het hoofd, een gordijntje verschuift en laat een groezelig, suf gelaat zien. Verder, verder. Weer een dorp, tegen den hellenden weg aangeplakt. Daar brandt ergens licht, een herberg-deur wordt opengeworpen en eenige mannen tuimelen vroolijk naar buiten, trekken zingend-gearmd verder. ☼ Als hun gezang is verstomd doemen de guirlandes van Limburgs hoofdstad weer op aan den horizon. De korte nacht is al weer haast voorbij. Hanen kondigen reeds den nieuwen dag aan, als we, op een ander punt nu, de grens overschrijden en het vaderland weer binnen stappen. De douane-post, een schamel schuurtje, is verlaten; de ambtenaren fietsten ons straks voorbij. En nauwelijks weten we ons in Holland, na de kleine escapade, of we hooren bekende klanken. Uit een huis diep in de wijdte komen ze. Een bruiloft wordt daar zeker gevierd. Uit dozijnen kelen schalt het ontroerende lied van Marietje en haar huzaar, die nu al zoo veel jaren vrijen. . . . Het lieve paar vervolgt ons nog, als we Maastrichts straten weer betreden.

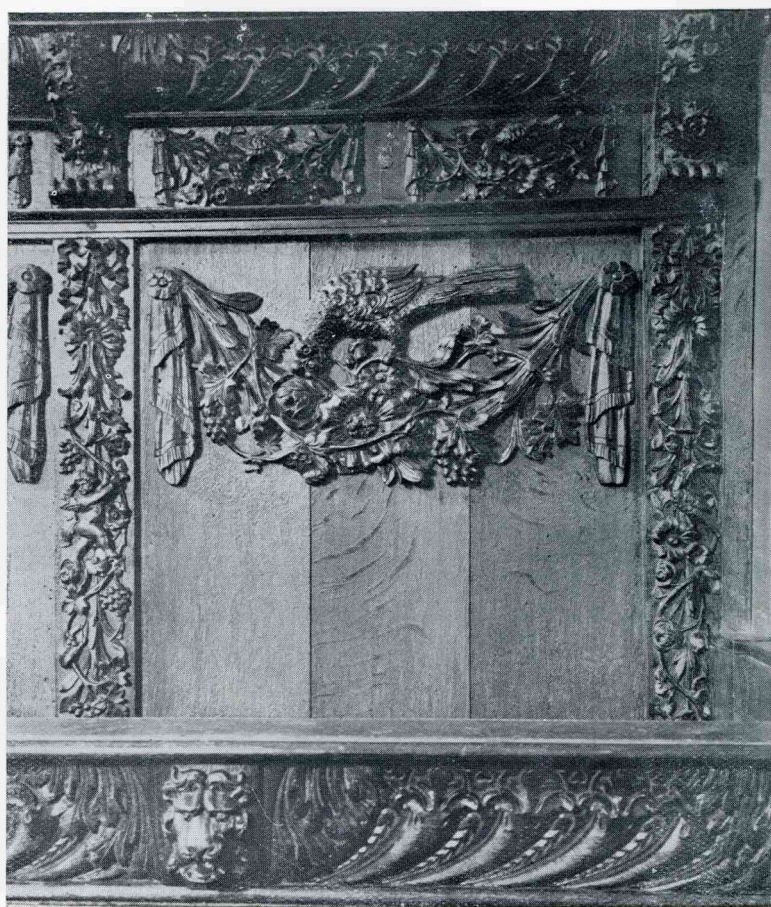
PREEKSTOEL MET DOOPHEK IN DE NED. HERVORMDE KERK TE OUDERKERK AAN DEN IJSEL

WARE LANDHUIZEN

DOOR IR. J. P. FOKKER (B. N. A.)

(Slot)

IN het door Eschauzier te Ommen gebouwde landhuis komt duidelijk uit, dat de omstandigheden van het terrein eene afwijking wenschelijk kunnen maken van de algemeen als normaal geldende programmapunten. Dit huis ligt op den top van een heideheuvel, die een prachtig uitzicht bood voornamelijk naar het Zuiden over bouw- en weilanden. Naar de andere zijden was het uitzicht niet zoo wijd, maar begrensd door bosschen, die echter niet hoog opgingen. De heuvel zelf had flauwe glooiingen naar alle zijden en was ruig begroeid met heide en enkele vliegdennen. Een plek, die de omgeving beheerschte. Om hier in harmonie te blijven met die omgeving mocht het huis niet te hoog zijn, maar moest liefst breed en laag gehouden worden. Gelukkig had de architect hier een principale, die bereid was, in afwijking van de gewone schikking (slaapkamers op de verdieping) op den beganen grond te slapen en ook goed te keuren, dat de logeerkamers beneden gelegd werden. Op dit bij uitstek droog punt zijn daar zeker geen hygienische bezwaren tegen. Angstige zielen kunnen zeggen: als ik met open ramen slaap kunnen de dieven zoo maar binnen komen, en om aan een dergelijk bezwaar van logeergasten tegemoet te komen is later het hok van den waakhond vlak bij de logeerkamer-vensters gelegd, zooals men op onze foto kan zien. Dat hok is daar niet door den architect gemaakt en men moet 't zich dus wegdenken. Had de principale zelf die steedsche angst voor inbrekers gehad, dan zou wellicht een hondenhok hier in- of aangebouwd kunnen zijn, nu is het een door haar aan haar gasten gedane concessie, dat het losse hok daar geplaatst werd. Doch om op den hoofdvorm van het huis terug te komen: doordat alles gelijkvloers mocht komen kón het huis laag gehouden worden met een ononderbroken dak. De met groote ramen op het mooie uitzicht naar het Zuiden gelegen woonkamer en de hoofdslaapkamer werden op het hoogste punt van den heuvel gelegd; waar de vleugel naar het Noorden ligt, helt het terrein reeds naar beneden en zoo kon de daarin ondergebrachte groote logeerkamer zelfs een vijftal treden lager gelegd worden dan de kleine logeerkamer en de badkamer, die op het niveau van de woonkamer liggen. Hoe bijzonder practisch al de kamers ten opzichte van elkaar liggen ziet

SNIJWERK VAN EEN BANK IN DE NED. HERVORMDE KERK TE OUDERKERK AAN DEN IJSEL

men uit den plattegrond. Wij gaan daar niet nader op in, omdat dit artikel vooral de uiterlijke verschijning der landhuizen bespreekt en wij dus slechts die bijzonderheden van den plattegrond vermelden, die daar van grooten invloed op zijn geweest. ☼ Aan den buitenkant van dit huis op de heide werd de grootste eenvoud betracht. De baksteenmuren werden met een dun laagje ietwat crème gekleurde kalk bestreken, zoodat de vorm der steenen zich nog afteekent

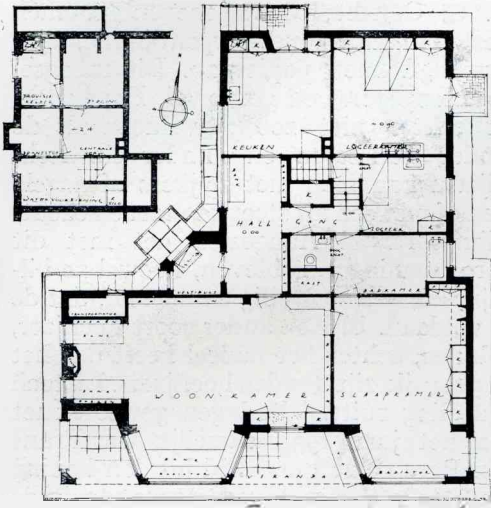
en een fijne levendigheid aan het oppervlak geeft, terwijl de bedoeling, dat het huis spoedig zijn nieuwigheid zou verliezen door den invloed van het weer op dat kalklaagje, volkomen bereikt is. Het huis had weldra geen harde kleur meer en is prachtig aangepast met een fijnen toon aan de ruige heide, waarin het staat. Wij zijn overtuigd, dat als dezelfde architect een paar honderd meter verder in het veel sappiger bouw- en weiland, waarop dit huis uitziet, een tweede huis moest zetten, dit anders uit zou vallen dan het heidehuis, dat wij hier afbeelden. ☼ Van deze heide naar de Zuid-Hollandsche plassen is een groote overgang en zoo is dan ook het huis te Woubrugge van Rebel anders dan het heidehuis van Eschauzier. Het is

LANDHUIS TE OMMEN

Architect: F. A. Eschauzier, B. N. A.

Uit: Ir. J. P. Fokker „Het Eigen Huis”, Uitg. Mij. „Kosmos”, Amsterdam

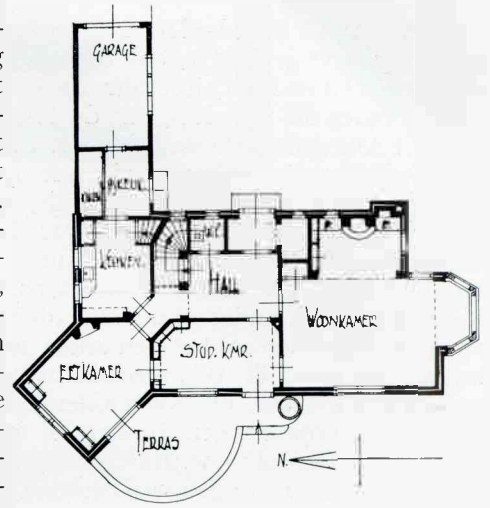
Begane grond van het landhuis te Ommen.
Schaal 1 : 300

levendiger opgezet, met meer kleur. Warmgetinte baksteen, bruingeteerde beschieting van een topgevel, lichtgetint verfwerk van deuren, ramen en luiken maken dit huis, dat evenals de voorgaande twee een rieten dak heeft, anders van stemming, wat op onze foto, al geeft deze geen kleur, toch reeds uitkomt. Ook de groepeeringswijze den plattegrond te lezen verstaat, ziet het daarin reeds

dadelijk — is bewegener dan van het heidehuis. Het was voor den architect wel een uitgelezen plek om een huis te mogen bouwen, dit terrein met zijn fraai geboomte, gelegen aan een breed water. Door de eetkamer overhoeks uit te bouwen werd een beschutting van het terras tegen de koude N. O. voorjaarswinden bereikt, zonder nochtans het uitzicht van de studeerkamer over het water te belemmeren, terwijl het door deze plaatsing mogelijk is uit de eetkamer het water naar beide zijden af te zien. Ook neemt de overhoeksche plaatsing van dien uitbouw weg het stugge en bij dit niet groote huis geknepene, vooral van het terras, dat ontstaan zou zijn als de eetkamer loodrecht, naar het Westen, uitgesprongen was. Dit zijn kleine raffinementen, die, nu wij er op wijzen, heel eenvoudig en misschien vanzelfsprekend lijken, maar die toch lang niet in alle architecten-werk te vinden zijn. Die wij nu beredeneeren kunnen, nu het huis er staat, maar die toch vóórdien nog niet zoo voor de hand lagen en door den architect wellicht niet zoo zeer verstandelijk overlegd dan wel intuïtief gevoeld werden. In ieder geval zal men het wel met ons eens zijn, dat het een genoegen is dit landhuis daar zoo te zien liggen. Zeker, een groot deel van de bekoring gaat uit van het geboomte, dat reeds volwassen is en hier zoo'n belangrijke rol in het geheel speelt, maar hoe menigmaal ziet men niet juist zulke mooie plekken bedorven door wat er gebouwd werd. Minder volwassen was het geboomte op het terrein te Aalst, waarop wijzelf een landhuis bouwden, dat hier als laatste afgebeeld is. Maar het terrein was toch zeer aantrekkelijk door eene andere bijzonderheid, een scherp hoogteverschil. Het was een vroegere afzanderij. Gelukkig was men een eind voor den rand van een dennenbosch opgehouden met afzanden. De fraai uitgegroeide exemplaren, die juist aan den rand van een dergelijk bosch te vinden zijn, waren dus gespaard en deze zullen mettertijd tot mooie boomen opgroeien, die dan een beteren en hooger achtergrond zullen vormen voor het huis dan thans in hun nog jeugdigen staat. Dat is slechts een kwestie van tijd, evenals het tot vollen wasdom komen van den boom rechts van het huis, een snelgroeijende eschdoornsoort. Deze boom werd doelbewust daar door ons geplant op het door de afzanding ontstane niveau, hetwelk een meter of drie ligt onder het niveau, waarop de dennen achter het

huis staan. Het getoonde beeld geeft dus nog maareen jeugdige staat van het geheel-van-huis-en-omgeving, dat hier in de toekomst verwacht mag worden. Als wij desniettegenstaande deze afbeelding geven, is het, omdat de omstandigheden van het terrein hier weer geleid hebben tot eene van de norm afwijkende oplossing. Als regel immers liggen bij landhuizen de woonkamer, de eetkamer en de

keuken op dezelfde verdieping, den z. g. beganen grond. Het bouwen tegen de steile helling, die door het afzanden was ontstaan, leidde in dit geval tot twee verdiepingen, die men begane grond zou kunnen noemen, ééne op het niveau van de afzanding en ééne op het niveau, waarop de reeds genoemde dennen staan. Van beide geven wij de plattegronden. Men ziet, dat op het laagste niveau de officieele ingang is en dat daar de eetkamer ligt met den geheelen „dienst”, die immers het meest verband houdt met de eetkamer. Aan de heuvelzijde ligt op dit niveau, feitelijk als kelder, de garage voor twee auto's. Op den anderen beganen grond ligt dan de groote woonkamer met het aangrenzend terras en de kinderspeelkamer, waaruit de jongens zoo het bosch in kunnen gaan. Deze oplossing had niet alleen het voordeel, dat het huis met kleiner grondvlak kon volstaan (van wezenlijk belang, waar zooals hier een beperkte bouwsom ter beschikking stond) zonder in zijne uiterlijke verschijning al te hoog te worden, maar ook dit, dat het uitzicht van de woonkamer, door de hooge ligging ervan, zooveel vrijer kon zijn. Dit uitzicht geniet men niet alleen door den erker naar het Z. O. toe; ook naar het N. O., waar het land tot aan het dorp Aalst ongeveer het niveau heeft van de vroegere afzanding, is een prachtig uitzicht, dat men door het raam

Begane grond van het landhuis te Woubrugge.
Schaal 1 : 300

Foto Rebel

LANDHUIS TE WOUBRUGGE
Architect: Jan Rebel

links van den haard ziet. De reeds genoemde eschdoorn is natuurlijk zóó geplaatst, dat dit uitzicht vrij blijft. Uit een oogpunt van tuinarchitectuur ontstond door de twee begane gronden dit voordeel, dat de eetkamer een geheel ander uitzicht kreeg dan de woonkamer, al liggen de twee erkers boven elkaar. De eetkamer ziet uit op een border aan gene zijde van den oprit voor het huis, op den voorgrond dus; de woonkamer ziet volkomen over de border heen op het landschap; de tuinaanleg levert dus aan dezelfde zijde van het huis twee geheel verschillende aspecten. Doch wij komen hiermee tot een ander vraagstuk, de wisselwerking van huis en tuin, waarover wij het een ander maal misschien nog eens hebben kunnen. ☼ Wij meenen met deze vijf huizen aangetoond te hebben, hoe verschillende terreinomstandigheden tot typische oplossingen kunnen en moeten leiden en hopen aldus bij de lezers van „Buiten” het besef wakker gemaakt te hebben, dat men zich wél beraden moet bij de keuze van een architect, als men een landhuis gaat stichten. Men vergete toch niet de verantwoordelijkheid, die men draagt, als men in een fraai landschap of in een, dat met-tertijd fraai kan worden, gaat ingrijpen. Men kan het genot van minder gedeelden, die zelf niet zoo mooi wonen kunnen, maar af en toe naar buiten trekken om van de natuur te genieten, ermee bederven of vergrooten. Het eerste komt nog het meeste voor; laat ons hopen, dat het tweede in de toekomst de overhand zal krijgen.

Foto Fokker

WARE LANDHUIZEN. LANDHUIS TE AALST (N.-B.)

Architect: Ir. J. P. Fokker, B. N. A.

HOEFIJZERS

SINDS menschenheugenis zijn voor de hoeven van paarden de ijzers in gebruik, zooals wij die thans kennen en vervaardigd uit het metaal, dat heden ten dage nog daarvoor gebruikt wordt. ☼ Indertijd echter heeft men zich in militaire kringen in Duitschland ernstig bezig gehouden met het beproeven van papieren „hoefijzers”. Deze moesten verschillende voordeelen bieden, want behalve, dat ze goedkoper waren, werd de gang van het paard veel gemakkelijker, aangezien deze hoefijzers elastischer waren en verder zouden ze minder onderhevig zijn aan inwerking van de vochten op den stalvloer. ☼ Om ze te vervaardigen nam men een groot aantal vellen in terpentijnolie gedrenkt perkamentpapier, die door een speciaal daarvoor vervaardigde lijmsort op elkander geplakt werden. Een stempelpers snijdt

dan uit deze dikke papierlagen hoefvormige stukken, die door een hydraulische pers in elkander gedrukt en na droging met een vijl ver-

der afgewerkt worden. ☼ Ook heeft men proeven genomen met een grondstof bestaande uit zand, terpentijnolie, lijnolie en goudglit, vermengd met papierpap. Dit mengsel werd dan in vormen samengeperst en gedroogd. Deze soort hoefbekleding schijnt echter niet zoo te voldoen als de eerstgenoemde, is minder duurzaam en minder elastisch. ☼ Beide soorten hoefijzers kan men met spijkers of nagels aan de hoeven bevestigen of met een uit steenkoolteer en caoutchouc vervaardigde lijmsort. ☼ Aangezien het met dit soort „ijzers” bij een proefneming is gebleven, hoewel ze billijker in prijs zouden zijn, kunnen we veilig aannemen, dat de proefneming niet heeft voldaan. ☼ Een ander soort hoefijzer, dat beter schijnt te voldoen, echter het nadeel heeft dat het ietwat duurder is in het gebruik, zijn gouden hoefijzers. En toch is eens een geheele afdeling ruitery beslagen geweest met gouden „ijzers”. ☼ In het jaar 1533 namelijk was Frans Pizarro met een leger in Peru geland en hield hij den koning te Caxamarca gevangen, terwijl zijn broer Hernando in de beroemde tempelstad Patschakamak uit den donkeren tem-

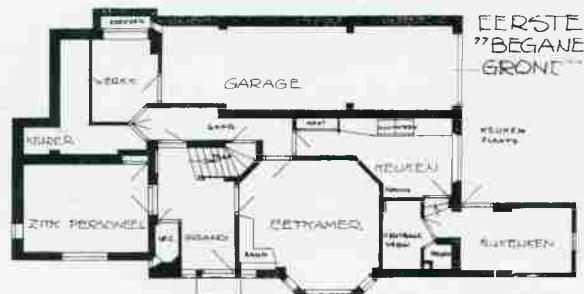
pel van den Orakelgod al het goud wegroofde. ☼ Daarna echter ontving deze het bericht, dat het Indiaansche hoofd Tschalkutschima met dertigduizend man een opstand voorbereidde. Hernando moest nu over een steilen bergketen trekken, waarbij onderweg al zijn paarden de hoefijzers verloren, daar deze op de scherpe steenen scheurden, zoodat de ruiters zich genoodzaakt zagen af te stijgen en

te voet den tocht voort te zetten, aangezien men geen ijzer had om de paarden andermaal te beslaan. ☼ Toen echter gaf Hernando de Peruaansche hoefsmeden last hoefijzers van het geroofde goud en zilver te maken en nadat dit gebeurd was, gelukte het hun de gevaarlijke passen over te trekken. ☼ De geschiedenis getuigt, dat deze kostbare ijzers zeer goed voldeden en minder sletten dan de ijzeren. Deze tocht schonk den mannen rijkelijk vergoeding voor het geleden verlies, want Tschalkutschima zag af van zijn poging tot opstand en betaalde den Spanjaarden 30 voeren goud en 45 voeren zilver J. v. D. H.

GENEESMIDDELEN UIT DEN OUDEN TIJD

Indien men de Roozen met water overhaalt, verkrijgt men een weinig vette boterachtige olie, welke een zeer goed hartsterkend middel is, en de levensgeesten, als zij kwijnen, weder opwekt, de pijnen stilt; ook wordt de koek welke van het roozenwater overblijft, met nut in langdurige hoofdpijnen gebruikt.

(Uit een kruidenboek van 1794).

Plattegrond van landhuis te Aalst. Schaal 1 : 250

Plattegrond van landhuis te Aalst. Schaal 1 : 250